

10. Ершов А.А. Взгляд психолога на активность человека. – М.: Луч, 1991. – 160 с.
11. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості. – К.: Тов. «КММ», 2006. – 256 с.
12. Мельничук О. Християнська духовність // Вісник правди: духовно-просвітницький інформаційний журнал. – 2004. – № 4 (82). – С. 12–15.
13. Психологічний словник / За ред. В.І. Войтка. – К.: Вища школа, 1982. – 216 с.
14. Салімонович Л. Шалва Амонашвілі: головне створити в людині Людину. Це як збудувати храм, що завжди непросто // Газета «Україна молода» (20 березня 2009 року).
15. Чепелева Н.В. Вплив процесів розуміння та інтерпретації особистісного досвіду на розвиток ідентичності особистості // Психолого-педагогічні засади розвитку особистості в освітньому просторі: матер. меодологічного семінару АПН України, 19 березня 2008 р. – К., 2008. – С. 110–117.
16. Шамара В. Жорстокість не буває лише дорослою // Журнал «Євангельська нива», 2007. – № 1. – С. 42–43.
17. Яценко Т.С., Тимошенко Ю.В., Іваненко Б.Б. Супервізія роботи психолога як необхідна передумова його професійного вдосконалення // Соціальна служба в Україні: соціально-психологічні засади формування й ефективного функціонування: матер. науков.-практичн. конф. (12 травня 2005 р. Черкаси). – К.: Фенікс, 2005. – С. 27–34.

ХРИСТИЯНСЬКІ ЦІННОСТІ В ЗМІСТІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Увесь світ, який прийнято називати цивілізованим, живе в атмосфері християнської культури. Україна протягом тисячі років створювала свої традиції на засадах християнських цінностей. Без розуміння християнства людина не в змозі засвоїти українську та світову культуру, тому зміст освіти повинен знайомити молодь з основами християнської віри, етики, духовної історії України. Головне завдання системи освіти полягає в захисті національної духовності і культури, а в їх становленні і розвитку особливу роль завжди грало християнство.

У дослідженні О. Климової розглядається формування духовної культури вчителя в процесі загально педагогічної підготовки, а формуванню моральної свідомості студентів вищих педагогічних навчальних закладів присвячена робота Т. Авксентьевої. В навчальному посібнику О. Вишневського «Теоретичні основи сучасної української педагогіки» висвітлюються перспективи розвитку української освіти та становлення системи виховання на засадах християнського світогляду.

Взаємодії світського та християнського виховання присвячені праці М. Евтуха, Т. Львіної, О. Огірка, Т. Санникової, Т. Тхоржевської, Г. Шевченко.

Сьогодні гостро постала проблема підготовки спеціалістів для читання у піколах факультативного курсу «Основи християнської етики». У рекомендації 1720 (2005) парламентської асамблеї Ради Європи «Освіта і релігія» зазначено, що «викладачам релігійних дисциплін необхідна спеціальна підготовка. Мову варто вести про викладачів гуманітарних дисциплін» [5, с. 45]. Якісно підготувати спеціалістів на короткотривалих курсах підвищення кваліфікації для викладання цієї дисципліни дуже складно, тому що, зміст освіти у педагогічному вузі, майже не містить знань про християнську етику та педагогіку. Хоча остання, як наука, в Західній Європі і на Україні зокрема, створювалась педагогами-християнами.

С. Коцар наполягає що « у духовному відродженні суспільства суттєве значення має релігія. Викладання цієї дисципліни («Православна християнська етика») у вищих навчальних закладах не суперечить їх світському характеру і розглядається як складова національного виховання в цілому. Адже духовність плекає спляхетність, допомагає кожній людині стати людиною, а нації – нацією» [3, с. 3]. А. Вихруц та В. Карагодін розробили спецкурс «Основи християнської педагогіки» для вивчення у педагогічних вузах. Але такі спецкурси викладаються тільки в окремих педагогічних вузах, тому вони не можуть вирішити проблеми впровадження християнських цінностей у навчально-виховний процес підготовки майбутніх вчителів.

Мета статті полягає в тому, щоб розкрити можливості загально педа-

гогічних дисциплін в ознайомленні майбутніх вчителів з християнськими цінностями.

Перші уявлення про християнські виховні цінності майбутні вчителі можуть отримати на першому курсі, під час опанування курсу «Вступ до професії». «Вчитель, який починає свою діяльність, готуючись до зустрічі з учнями, повинен зрощувати в собі почуття благоговіння перед людиною як перед носієм образу Божого і власником великого скарбу – святині душі», – вважає Євгеній Шестун [7, с. 532]. Цьому може допомогти використання притч, казок. Наприклад, студентам можна розповісти казку про принца Фредерика, якого потрібно було швидко навчити правилам поведінки. Мудрець, якого запросили для навчання, сказав, що принцу потрібно запам'ятати тільки одно правило і тоді всі інші будуть виконуватись самі: «– Ти повинен вважати, що інші краще за тебе і їх потрібно любити і поважати. Якщо будеш спочатку думати про інших, а потім про себе, то нічого не зможеш зробити поганого або неприємного. – А як же я зможу думати, що нап' блазень, горбатий карлик, краще за мене? – спитав Фредерик. – Уяві собі, що насправді це не карлик, а прекрасний принц, тільки його зачарувала зла чарівниця. Тільки дивись, ніколи не відступай від цього правила» [2, с. 79–80]. Мудрець мав на увазі прекрасну душу, яка є у кожній людини. Казки про те, що любов дозволяє побачити красу душі за потворною зовнішністю та знищити чари, є у кожного народу. Тому для самостійної роботи можна дати таке завдання для студентів: знайти казки, народні чи авторські, на цю тему. Майбутнім вчителям обов'язково потрібно навчитись бачити душу, як образ Божий, у кожній дитині, не залежно від того як поводить вона себе, чи як виглядає.

В межах дисципліни «Вступ до спеціальності» на основі самодіагностики студенти складають програму самовиховання, визначають свій ідеал вчителя, тому доцільно їх познайомити з особистістю Ісуса Христа, як ідеалом християнського виховання, запропонувати написати вимоги до вчителя на основі Десяти Заповідей.

Підготовка вчителя в умовах педагогічного вузу передбачає також ознайомлення з багатовіковим генезисом вітчизняної і світової освіти і педагогічного пошуку, як важливої сфери духовної культури суспільств. Тому одне з провідних місць у професійній підготовці майбутнього вчителя займає курс «Історії педагогіки». Він передбачає знайомство з історією виникнення та розвитку виховання, школи, педагогічних поглядів, теорій і систем у ході еволюції людського суспільства у різні історичні періоди – від найдавніших цивілізацій до сьогодення. Історія педагогіки має великий духовний, виховний потенціал. На прикладі подвижників педагогічної праці минулого майбутні вчителі засвоюють найкращі зразки чесного служіння професійному обов'язку, любові та поваги до особистості дитини, високій вимогливості до свого морального вигляду, прагнення до постійного самовдосконалення.

Під час вивчення курсу «Історія української школи і педагогіки» по-

трібно звернути увагу студентів, як прийняття християнства вплинуло на мету, зміст, методи виховання і навчання в Київській Русі. На думку М.І. Демкова, поява християнського вчення стала доленосною подією, що вплинула на весь подальший розвиток педагогічної науки: «У вченні й справах цього найдосконалішого Вчителя (Ісуса Христа. – Т.Т.) взагалі полягають усі вічні основи педагогіки, які в грядущі віки мали лише подальший розвиток і застосування» [6, 56].

В історії педагогіки за часів Радянської Союзу не було прийнято звертатися до часів становлення християнської педагогіки: більш властивим було згадувати про недоліки християнського виховання середньовічного періоду та прогиставляти їм педагогічні надбання епохи Відродження з її гуманістичними тенденціями й поверненням до античних традицій [6, с. 210]. Тому під час опанування теми «Освіта і виховання в Київській Русі» доцільно розкрити основні поняття християнської педагогіки:

1. Мета християнського виховання – поєднання людини з Богом, спасіння людської душі, очищення її від гріха та пристрастей.

2. Ідеал виховання – Ісус Христос, Бог і разом з тим найдосконаліша людина.

3. Зміст виховання – засвоєння християнських чеснот.

4. Методи виховання – молитва, каяття, піст, особистий приклад.

5. Засобом виховання було воцерковлення людини (участь в житті, таїнствах Церкви).

Також необхідно ознайомити зі змістом християнської етики, основою моральності, потрібно звернути увагу студентів на взаємозв'язок Старозавітного та Євангельського Законів, але останній вимагає більшої досконалості. «Спаситель хоче від людини не лише зовнішнього, видимого дотримання закону, а передусім чистоти внутрішніх роздумів, морального настрою і душевної прихильності» [3, с. 106].

Християнська педагогічна традиція знайшла своє відображення в повчаннях, церковній літературі. Високою гуманністю проіннятий визначний твір часів Київської Русі (XII ст.) – «Повчання князя Володимира Мономаха дітям», який мав і досі має великий виховний потенціал і прилічується до найвизначніших вітчизняних педагогічних пам'яток. Цей твір, а також «Слово про Закон і Благодать» першого Київського митрополита Іларіона, твори Іоанна Златоуста, уривки зі збірок «Пчола», «Ізборники» 1073 і 1076 років, «Ізмарагд», потрібно пропонувати для ознайомлення студентам. Наприклад, твори Іоана Златоуста про любов до ближнього, до ворогів, про милостиню, про пошану до батьків, про смирення, про марнославство, про примирення з ворогами та інші, надають можливість студентам краще усвідомити зміст християнських добродітностей.

Широкий простір для продовження знайомства з християнськими цінностями відкривають теми присвячені розвитку освіти і педагогічної думки в епоху Українського Відродження. Перш за все це діяльність братських шкіл, Києво-Могилянської колегії, Острозької школи, які створюва-

ти увагу студентів на моральні якості, що вимагалися від вчителя братської школи (Статут Львівської братської школи). Бажано в ході дискусії розкрити актуальність цих вимог для сьогодення.

Християнські педагогічні ідеї того часу відображались не тільки в статутах братських шкіл, а і в творах видатних діячів братських шкіл: Лаврентія і Стефана Зизанії, творах Івана Вишенського, Кирила Ставровецького, Іова Борецького, Памви Беринди, вихованців Києво-Братської колегії Єпіфанія Славинецького і Семеона Полоцького. Працю Є. Славинецького «Громадянство звичаїв дитячих» доцільно порівняти з твором Я.А. Коменського «Правила поведінки юнацтва».

Окремо слід зупинитися на такому унікальному явищі, як козацька педагогіка. Основними завданнями козацького виховання була підготовка мужніх воїнів-захисників рідного народу та Православ'я, тому «...молодиків у школі і поза школою вчили Богу добре молитися, на коні репехом сидіти, шаблею рубати й відбиватися, з рушниці гостро-зоро стріляти й списом добре колоти» [4, с. 53].

Християнські засади освіти знайшли також відображення у творах відомих вітчизняних педагогів Г. Ващенко, І. Огієнко, С. Русової. Г. Сковороди, К. Ушинського. В творі «Про народність в суспільному вихованні» К.Д. Ушинський писав, що християнство є найголовнішим елементом освіти у нових народів: «Есть только один идеал совершенства, перед которым преклоняются все народности, – это идеал, представляемый нам христианством. Все, чем человек, может и должен быть, выражено вполне в божественном учении, и воспитанию остается только, прежде всего и в основу всего, вкоренить вечные истины христианства. Оно дает жизнь и указывает высшую цель всякому воспитанию, оно же и должно служить для воспитания каждого христианского народа источником всякого света и всякой истины. Это неугасимый светоч, идущий вечно, как огненный столб в пустыне, впереди человека и народов; за ним должно стремиться развитие всякой народности и всякое истинное воспитание, идущее вместе с народностью» [7, с. 282–283].

В курсі «Педагогіки» можна використовувати наступні порівняльні таблиці:

Таблиця 1

Уявлення про сутність особистості в світській та православній педагогічній культурі (за В.О. Беляєвою) [1, с. 51]

Концептуальні ідеї	Світська педагогічна культура	Православна педагогічна культура
1. Природні основи сутності особистості	Генна спадковість	Початок особистості не відтворюється
2. Пізнання особистості	Біологічну, психологічну,	Особистість недоступна все-

	тості можна пізнати. Духовна сутність розглядається у контексті соціального	пізнанню
3. Спряженість особистості з вищим початком	Людина органічно вклучена у систему світу. Загальнолюдські цінності, як найвищі цінності, є орієнтиром життєдіяльності людини	Людина створена за образом та подобою Божою. Творець – вищий ідеал, вищий ціннісний орієнтир життєдіяльності людини
4. Цінність особистості	Піднімається над всім іншим – «вінець природи». Здібна визначати існування навколишнього світу	Любов до ближнього, інших людей, неприпустимість насильства стосовно іншої людини
5. Свобода особистості	Воля вчинку і діяльності визначається нормами й законами суспільного буття	Свобода у виборі свого шляху движения до ідеалу, яким є Творець. І вона визначається ціннісними категоріями любові, добра, справедливості
6. Духовність особистості	Прирівнюється моральності або культурі особистості	Об'єктивно існуючий вищий початок у людині, рушійна сила саморозвитку й самовдосконалення
7. Душа. Безсмертя душі	Поняття душі не розглядається, вживається частіше як образний вислів	Душа властива особистості споконвічно. Вона безсмертна. Ідея безсмертя душі – потужний стимул (фактор) самовиховання особистості

Таблиця 2

**Порівняльна характеристика християнського
та світського виховання**
(за Т.Д. Тхоржевською) [6, с. 397]

Компоненти процесу виховання	Сучасне українське виховання	Традиційне християнське виховання
мета	становлення громадянина України, патріота своєї країни, який готовий самовіддано розбудовувати її як незалежну, демократичну державу, сприяє громадянському миру, самореалізується	Розкриття образу Божого в дитині, воцерковлення особистості
ідеал	різнобічно та гармонійно розвинена, національно свідома, високоосвічена, життєво компетентна, творча особистість, здатна до саморозвитку й самовдосконалення	Ісус Христос

завдання	Забезпечення сприятливих умов для самореалізації особистості відповідно до її інтересів та суспільних вимог тощо	<i>спасіння душі</i> , тобто оздоровлення душі, звільнення її від гріха
зміст	науково обґрунтована система загальнокультурних і національних цінностей та відповідна сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства і держави, інших людей, самої себе, праці, природи, мистецтва	<i>ієрархічна система цінностей</i> : абсолютні (вічні), національні, громадянські, сімейні, особисті вартості (цінності)
методи	розповідь, лекція, бесіда, дискусія, приклад, педагогічна вимога, громадська думка, привчання, вправи, створення виховних ситуацій, ділові ігри, змагання, заохочення, покарання, спостереження, самоаналіз, тощо	молитва, каяття, <i>сповідь</i> проповідь, приклад, вимога, вправління, навіювання, бесіда, діалог, заохочення, покарання, громадська думка, самоаналіз та ін. <i>читання Святого Письма і душе корисної літератури, піст</i>
форми	Масові (конференція, фестиваль, тематичний вечір, виставка тощо), групові (година класного керівника, похід, екскурсія тощо), індивідуальні (бесіда, спортивні, мистецькі заняття тощо)	піст, церковні таїнства: хрещення, та ін., богослужіння, церковні свята, паломництво, благодійницька діяльність тощо
результат	всебічно, гармонійно розвинений громадянин демократичної України, патріот своєї країни	<i>християнин, воцерковлена особистість</i>

Таким чином, в статті окреслено загальні підходи до впровадження знань про християнські цінності в процес вивчення педагогічних дисциплін у педагогічному вузі. В ході подальшого дослідження більш детального вивчення потребує зміст, методи і форми навчання з метою впровадження християнських цінностей в навчально-виховний процес педагогічного вузу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беляева В.А. Теория и практика духовно-нравственного становления и развития личности учителя в светской и православной педагогической культуре: дис... доктора пед. наук: 13.00.01 / Валентина Александровна Беляева. – М., – 1999. – 339 с.
2. Гонаго Б.А. Навстречу детским сердцам. Первые беседы для малышей. / автор-составитель Б.А. Гонаго. – Минск: Издательство Белорусского экзархата, 2003. – 220 с.
3. Коцар С.В. Православна християнська етика: Навч. посіб / С.В. Коцар. – К.: МАУП, 2007. – 240 с. – Бібліогр.: С. 230–231.
4. Кравець В.П. Історія української школи і педагогіки. Курс лекцій: Навч. посібник для студентів пед. навч. закл. та універ / В.П. Кравець. –

Тернопіль, 1994. – 359 с.

5. Збірник нормативно-правових актів і документів щодо запровадження предметів духовно-моральноноспрямування в систему освіти України – К.: Київський міський педуніверситет ім. Б. Гринченка. Всеукр. правосл. пед. тов-во, 2006. – 70 с.
6. Тхоржевська Т.Д. Православне виховання в історії педагогіки України: Монографія / Т.Д. Тхоржевська. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Фенікс, 2008. – 432 с.
7. Ушинский К.Д. Избранные педагогические произведения / К.Д. Ушинский; сост. Сундуков Н.А. – М.: Просвещение, 1968. – 557 с.
8. Шестун Евгений, протоиерей. Православная педагогика / Протоиерей Евгений Шестун. – М.: Православная педагогика, 2001. – 560 с.